

Athéné identitás

Tózsza István¹

Az Athéné doktrína

John Gerzema a társadalomtudományok tükrében vizsgálja, hogy a vezetési etika és a céges kultúra milyen hatással van a fogyasztói viselkedésre és a pénzügyi teljesítményre? Kifejezetten sokat foglalkozik a nők vezető szerepével, és hogy melyek a modern vezető meghatározó személyiségjegyei? Az új vezetői jellemvonásokat Gerzema – D’Antonio (2013) Pallasz Athéné görög istennő személyéhez kapcsolja. Egy 13 országra és 64 ezer vezetőre kiterjedő vizsgálat során a megkérdezettek 70-80 százaléka szerint a világ jobb hely lenne, ha a férfi vezetők gondolkodásmódja jobban közelítene a nőkéhez. Az empátia, a kedvesség, az együttműködés, a türelem és az észérvek jellemzik – többek között – a jövő vezetőit. Ez a tanulmány az Athéné doktrína központi személyének, a bölcsesség görög istennőjének a jobb megismertetését tűzi ki célul az európai identitás jegyében.²

Én is Árkádiában születtem (Schiller)³

A kőkorszak évezredei alatt a *homo habilis*, a *homo erectus*, a *homo neanderthalensis* és a *homo sapiens* emberfajok egyedei családokban, nemzetségekben, kis hordákban kóboroltak Afrika és Eurázsia hatalmas területein. A csoportokat mindig a legerősebb, a védelmet és a vadászatot, vagyis a nemzetség életben tartását biztosítani tudó hím, az alfa hím, az apa, az atya vezette.

Ha a családfő – aki a nők birtoklása felett is rendelkezett –, elvesztette erejét, vagy meggyengült, megöregedett, akkor egyik utódja, kihívója, egy másik, fiatalabb hím vette át vezető szerepét – akárcsak az állatvilágban. Igen ám, de az ember irigy, leleményes, nagyravágyó, s célja elérésében nem mindig tartja be a *fair play* szabályait. Az állatvilágbéli példákkal ellentétben, az embercsoportokban egyre gyakrabban megtörtént az, hogy a vezért idő előtt eltették láb alól, még akkor is, ha egyetlen kihívó nem bírt vele. Összefogott két-három gyengébb, fiatal férfiutód, s együttesen végeztek az atyával (ez ám az „eredendő bűn,” az apagyilkosság – Freud szerint legalábbis). Meg is egyeztek, hogy az időmérés akkori eszköze, a hold ciklusainak változása szerint, azonos időtartamig, felváltva vezetik a nemzetséget az apagyilkos fiúk. A sok százezer apagyilkosság társadalmi szintű „lelkiismeret-furdalása” vezetett a totemállatoknak – a meggyilkolt atya szellemét képviselő – megjelenéséhez, az intézményesített vallás küszöbéhez. Igen ám, de az ember irigy, leleményes, nagyravágyó, s célja elérésében nem mindig tartja be a megkötött egyezségeket sem. Így esett, hogy a vezérnek a holdhónapok, vagy a holdév elteltével nem akaródzott átadni a hatalmat tettestársának, testvéreinek. Így a testvér-klán időszakát a közösség fennmaradását veszélyeztető belharcok, testvérháborúk terhelték. Valakinek fel kellett lépnie döntőbíró képében, aki kényszeríti a vezért, hogy ha lejárt az ideje, adja át a hatalmat a másik vezérnek. Kire hallgathattak a féktelen, erős hímek, az „apagyilkos” fiúk? Kinek az ítéletét fogadhatták el egyedül? Az édesanyjukét. Ő lett a szintén az állatvilágból is ismert alfa nőtény. Így született meg a kőkorszak évezredei alatt az anyajogú társadalom, a matriarchátus.

¹ NJE – MNB Tudásközpont, Gazdaságföldrajzi és Településmarketing Központ

² A kézirat első változata megjelent a Közszerkezési és Közigazgatástani Műhely 2018. c. tanulmánykötetben (Tózsza, 2019)

³ *Auch ich war in Arkadien geboren* (Friedrich Schiller: Resignation 1786)

Európában egészen a bronzkorig tartotta magát ez a társadalmi rend, immáron nem kóborló hordákat, hanem államépítő népeket uralva. A mediterrán világ társadalmainak életét és erkölcsét, vallását, művészetét immár nem a totemállatok, hanem az anyaistennők tisztelete szabályozta. Ez a nőuralom, évezredek át egészen a vaskor hajnaláig tartott. Addig tartott, amíg meg nem született Zeusz – Árkádiában.

Mint tudjuk, Zeusz (Jupiter) a villám megszemélyesítője, Kronosznak (Szaturnusznak), az idő titánjának legfiatalabb gyermeke volt. Az Idő felfalta gyermekeit, nehogy úrrá legyenek rajta. Kronosz felesége, az időnek leginkább ellenálló európai fa, a tölgyfa megszemélyesítője, Rhea titanisz volt. Hatodik, legfiatalabb gyermekét titokban szülte meg, s helyette később egy pólyába csavart követ adott át férjének. Elrejtőzött az árkádiai Lyakón-hegy barlangjában, s néma szülési fájdalmában mind az öt ujját mélyen belevájta a barlang vörös agyagjába. Mivel Rhea hatalmas istennő volt, a körmei nyomán kifordult agyagból kis istenségek, a daktyloszok (ujjak) keletkeztek: a Vas, az Acél, az Üllő, a Kalapács és a Kés! Bizony, itt született meg az európai vaskorszak. Zeusszal együtt. Zeusz a vas és a zabolátlan férfierő istene volt, s a világ új ura lett, Gaia, a Földanya által addig teremtett, és általa ellenőrzött istenkirályok, Uranosz (az Ég) és Kronosz (az Idő) után. Atyját, az Időt legyőzve, ő lett a halhatatlan olimposzi istenek királya.

A vaskorszakban megjelenő *high technology*-t a vasfegyverek képviselték, s a legerősebb férfiak által vezetett fegyveres rablóbandáknak és seregeknek nem tudtak ellenállni az anyajogú társadalmak, városállamok kő- és bronzfegyverekkel rendelkező védői.

Sok ezer év elteltével ismét a férfiak lettek a királyok, a vezérek, s az őskori alfa hímek uralma után újra beköszöntött a patriarchátus, az apajogú társadalom – máig tartó – időszaka. A vallás – ahogy a görög mitológiában elsősorban Robert Graves munkásságának köszönhetően kimutatható – átalakult: az anyaistennők uralma véget ért. Az anyaistennők, a mediterrán világ három évszakához idomult formában jelentek meg: a fiatal lány (a tavasz), a vonzó nő, az anya (a nyár) és a vénasszony (a tél). Még a magyar mondavilágban is tükröződik ez a hármasság, a kereszténységgel átítatva: kis-boldogasszony (kisasszony), nagy-boldogasszony (Szűz Mária, Jézus anyja) és kara-asszony (karácsony = a „sötét” asszony).

Az anyaistennők uralma véget ért, de – ahogy a testvér-klánok időszakában a meggyilkolt apák szelleme – most a meggyalázott, elűzött istennők, papnők, királynők emléke vezetett társadalmi szintű „lelkiismeret-furdaláshoz” újfent, a bronzkor és vaskor közötti évszázadokban. Így, amikor a vaskori Zeusz a férfitársadalom nevében visszavette az abszolút hatalmat, valami „jóvátételt” kellett fizetnie a nőknek; s mint ahogy egykor a testvér-klán tagjai a totemállatokkal adóztak a sok ezerszer meggyilkolt atya emlékének, úgy most a vallásban az új istenségek közül a legokosabbat, a legszebbet és a legfélelmetesebbet a nők közül választották. A legokosabb volt Athéné (vagy Minerva, az egykori mediterrán anyaistennő „szüzlány” alakja, a tavasz); a legszebb volt Aphrodité (vagy Vénusz, az egykori anyaistennő szépasszony formája, a „hab-szülte” nyár) és a legfélelmetesebb volt Perszephoné (az alvilág úrnője, a „pusztulást-hozó” tél).

Arra „vigyázott” az apajogú társadalom új vallása, hogy mind a három hatalmas istennő Zeusz – a férfi atyaisten – lánya legyen! Athénének Métisz, a „szikrázó” Értelem; Aphroditének Dióné, a „megtermékenyítő” Eső; Perszephonének Démétér, a „gabonaszóró” Termékenység az anyja.

Pallasz (jelentése: „hajadon, szűz”) Athéné istennő, az „anya lánya” családfája

Forrás: saját szerkesztés

„Pallasz Athénét kezdem énekelni” (Homérosz)⁴

A „nőfaló” Zeusz egyik szerelme volt egyik unokatestvére, az Atlanti-óceánt és a Földközi-tengert megszemélyesítő titán (Ókeanosz) és titanisz (Tethys) egyik leánya, az Értelem istennője, Métisz. Mivel Zeusz olyan jóslat birtokába jutott, hogy a Métisztől megszülető leány után születő fiú megfosztja őt a hatalomtól, ahogy Kronosz tette Uranossal, és ahogy ő maga, Zeusz is tette Kronossal (lásd az őskori apagyilkosságok sorozatát), hirtelen indíttatástól vezérelve lenyelte a szintén halhatatlan Métiszt. Kilenc hónappal később Észak-Afrikában, Líbiában, a Tritónisz-tó mellett sétált, amikor iszonyú fejfájás kezdte gyötörni. Hermész, Zeusz állandó, fürge és tehetséges segítője, azonnal hívta a torzonborz, sánta, ám nevének jelentése szerint „nappal is ragyogó” Héphasztosz kovácsistent, aki Zeusz kérésére kalapácsával hatalmasat ütött a fejére. Ekkor Zeusz fejéből „kipattant az Értelem szikrája.” A keletkező repedésen át egy teljes fegyverzetű, ragyogó leány ugrott ki Zeusz fejéből, olyan dobantással érve földet, hogy beleremegett a világ, s a tengerek megáradtak. Tehát Zeusz, a férfi istenkirály egyedül hozta világra a legragyogóbb nőt. A patriarchátus teljes győzelmét sugallja, hogy ugyanakkor Zeusz feleségének, Hérának nem sikerült az ugyanilyen kísérlete. Ő „csak” Héphasztoszt, a kovácsok és a vulkánok esetlen istenét szülte meg – állítólag – magától, de olyan tökéletlennek találta, hogy le is dobta az Olimposzról, ezért is lett sánta. (A valóságban a

⁴ *Pallasz Athénét, a dicső istennőt kezdem énekelni, a bagolyszeműt, kinél bőségben van a meggondolt tanács és meglágyíthatatlan a szíve, a tiszteletre méltó szüzet, a városvédőt, az erőset (Homérosz: Himnusz)*

kovácsnak szánt erős fiúknak az ókorban eltörték a lábát, nehogy katonának állva elhagyják a közösséget, vagy, ami még rosszabb, elvigyék magukkal vasfegyvert kovácsolni képes tudásukat.)

*Athéné bronzszobra Krisztus előtt a IV. századból (balra)
és a legismertebb Athéné dombormű, a „Gondolkodó Athéné” (jobbra)*

Forrás: Pireusz, Régészeti Múzeum (balra); Athén, Akropolisz Múzeum (jobbra)

Athéné egyike lett a 12 olimposzi istenségnek, mint a bölcsesség, a tudományok (beleértve a hadtudományt és a városvédelmet is), a legtöbb mesterség és az iparművészetek istennője. Homéroszi jelzői: „ragyogószemű, bagolyszemű, meggondolt, atya lánya, városvédő, szűz, mester, előharcos, legyőzhetetlen, népet megrázó, sokleleményű.” Harcban legyőzhetetlen volt. Arész (Mars) hadistentől eltérően, aki a vad öldöklésben és az emberpusztító csata kavardásában lelte örömét, Athéné stratégus volt, a taktika híve, aki ésszel harcolt inkább, mint erővel. Amikor a Földanya, Gaia, rászabadította a világra a Tartarossal (a pokollal) nemzett fiát, Typhónt, a füstölgő tájfun, minden isten, maga Zeus is, elszaladt, elrejtőzött. Egyedül Athéné mert szembeszállni az óriási szörnyel. Amikor Zeus rejtekhelyéről megpillantotta bátor kislányát, elszégyellte magát, s véres harcra bocsátkozott a tűzokádó óriással, s végül Szicília szigetét dobta Typhónra, aki még ma az Etna tűzhányó alatt füstölg.

Athéné a mai görög főváros névadója. Poszeidón (Neptunusz) tengeristen, Athéné nagybátyja szeretett volna beköltözni az Akropolisz tetején álló templomba, s ajándéknak vizet adott a későbbi athéniaknak: háromágú szigonyát beledöfte az Akropolisz oldalába, ahonnan egy háromlyukú forrás tört fel. Értékes ajándéknak gondolta a lakosság, amíg ki nem derült, hogy Poszeidón nem adhatott mást, mint a lényege: tengervizet. Athéné ajándéka viszont az olajfa volt, ami az értékes olívaolaj révén a mai napig Görögország fő kiviteli termékét adja. Így

Athéné nyerte el a várost. Az olajfa ezer évig él, nincs természetes ellensége a rovarok és a növényevő állatok között, túri a szárazságot, nem igényel metszést, kapálást, permetezést vagy más gondozást, értékes a terménye és a szüretelése sem munkaigényes: mindössze egy hálót terítenek alá, mert csak a magától lehullott bogyó dolgozható fel.

*Athéné legyőzi Enkeladosz gigászt
(ókori amfora ábrázolás)*

*A Győzelem istennőjét, Nikét a kezében tartó
Athéné szobor Bécsben, a Parlament előtt*

Forrás: Szépművészeti Múzeum, Rouen

Szobrász: Theophil Hansen, 1870

Athéné, azon túl, hogy nőies volt, mindig humánusnak bizonyult. Elfordult azoktól, akik akár a háborúban is, megszegtek az emberiség szabályait. A „heten Théba elleni” harcok során nem segített addigi pártfogoltján Tüdeuszon, amikor az, halálosan megsebesülve, ellenfele levágott fejéből az agyvelőjét szívta ki, hogy visszanyerje életerejét, vagyis kannibalizmust követett el. Elfordult a görögök támogatásától, amikor Trója feldúlása közben a „kis” Aiasz az ő szobra előtt erőszakolta meg az egyik trójai királylányt, a jóstehetségű Kasszandrát.

A „leleményes” Odüsszeuszt viszont mindvégig támogatta Pallasz Athéné, ahogy az aranygyapjúért útnak induló Argonauták expedíciójának vezérét, Iaszónt is. Nő léte, az apajogú társadalmat képviselő Zeusz feltétlen híve, és engedelmes lánya volt. Megmutatkozik ez az Oresztész mondában is. Amikor a görög sereg fővezére, Agamemnón a Trója ellen való kihajózás előtt véletlenül megölte Artemisz istennő egyik szent szarvasát, olyan szélségszerű következtetés következett be, amelyet csak a görög vezér lányának, Iphigeneiának a feláldozása oldhatott fel. Így emberáldozattal indultak a görögök Trója ellen. Iphigeneia anyja, Klütaimnéztra (a trójai háború *causus belli*-jeként szereplő Szép Heléna nővére) ezt megtudta, s tíz évvel később, a háborúból győztesen visszatérő Agamemnónt (aki Kasszandrával, a rabszolgává tett trójai királylánnyal és a tőle való két gyerekével az oldalán érkezett haza) saját kezűleg meggyilkolta. Oresztész – Agamemnón fia – ezt nem tudta elfogadni, s megölte az anyját, Klütaimnéztrát. Az anyajogú társadalmi hagyományok ezt – az anyagyilkosságot – az elképzelhető legnagyobb bűnnek tartották, s az Erünniszek (Fúriák), a bosszúállás istennői az örületbe kergették Oresztészt. Végül Pallasz Athéné érte el, hogy az athéni törvényszék felmentette a gyilkost, azzal érvelve, hogy egy apa meggyilkolása még az anyagyilkosságnál is nagyobb bűn.

Az istenek között leginkább nagybátyja, Poszeidón bosszantotta, ami annak tudható be, hogy a Földközi-tengert uraló kékhajú tengeristen szorosabb kapcsolatban állt a matriarchátus hagyományaival, míg Pallasz Athéné Zeusz elkötelezett lányaként a patriarchátus új világrendjét támogatta. Megnyilvánult ez abban, hogy Poszeidón, amikor egyszer meglátta, hogy Athéné Héphaisztosz kovácsműhelyébe tart új fegyvert csináltatni magának, tréfából úgy informálta a kovácsistent, hogy Athéné szeretné, ha megerősokolná. Amikor a torzonborz

kovács rávetette magát a gyanútlan Athénére; az természetesen ellenállt, s a dulakodásban a földre rogyó Héphaisztosz véletlenül magát a földet, azaz Gaia Földanyát termékenyítette meg. A földből megszülető, kígyólábú fiút azonban megsajnálta Athéné, és sajátjaként nevelte fel Erikhtonioszt, aki az első athéni király lett, s halála után a „Kocsihajtó” csillagkép, mivelhogy ő találta fel a lovas kocsit. Máskor Poszeidón azzal bosszantotta Athénét, hogy az egyik legszebb tengeri istennővel, Medúzával, a Gorgóval egy Athéné templomban enyelgett. Athéné ezért kígyóhajúvá változtatta a szerencsétlen lányt, olyan rémisztőre, hogy aki ránézett, kővé vált. Később Perszeuszt segítette Athéné, aki megölte Medúzát, s fejét, a rémületes Gorgó-főt, az istennő pajzsára illesztette. Medúza halálakor adott életet Poszeidón fiának, a művészeknek ihletet hozó szárnyas lónak, a múzsák kedvencének, Pegazusnak.

Tintoretto: Athéné és Arakhné

Forrás: Pitti Galéria, Firenze

Athéné pajzsát az a kecskebőr borította, amelyet aigisz-nek (égisznek) neveztek, s amely az egykori mediterrán papnők tradicionális ruhadarabja volt. Ha az óta valaki oltalma alatt végzünk egy tevékenységet, úgy tekintjük, mintha egy védő pajzsot tartana fölénk Athéné, s nyugodtan dolgozhatunk, élhetünk az „égisze alatt.” Ezért nem csak Athénben, de a görög fellegrákokban épített, s Athénének szentelt templomokban – még magában Trójában is – mindenütt állt egy pajzsos, sisakos, dárdás „városvédő” Athéné, aki égiszét oltalmazólag tartotta veszély esetén a város fölé.

Amellett, hogy Athéné a legnemesebb, racionális gondolkodású, már-már férfias, atya-lánya volt, néha nőként is megnyilvánult. Ismeretes, hogy a szintén szűz Artemisz (Diana), a vadászat és az érintetlen természet istennője, általában könnyörtelenül elpusztította azokat a férfiakat, akik véletlenül megpillantották fürdés közben; így például Arkaszt, akiből később a Kis-Medve csillagkép lett (magyarul a „kis” Göncölszekér). Az Athénét fürdés közben véletlenül megpillantó Teiresziász „csak” megvakult, de az istennő szinte azonnal megbánta, és megajándékozta a jóslás képességével. Kicsinyesebb volt Arakhnével, amikor megmutatkozott benne a női hiúság szikrája. Arakhné igen szépen szőtt, s Athéné, mint az iparművészet istennője, inkognitóban szövőversenyre hívta ki. Mikor nem tudott hibát találni a Kréta szigetéről való Arakhné alkotásán, mert olyan szép lett az elkészült munka, akkor annak témáját (Zeusz szerelmi kalandjait) kifogásolva nyilvánította a krétai lányt vesztesnek. Arakhné

bánatában felakasztotta magát, de Athéné azonnal megmentette, és – szépen szövő – pókká változtatta. A mítosz mögött Athén és Kréta textilkereskedelmi monopóliumért folytatott háborúja rejlik, amely természetesen Athén Kréta felett aratott győzelmével ért véget.

Pallas Athéné világhíres, hatalmas szobrát elefántcsontból és aranyból készítették Krisztus előtt 432-ben Pheidiász tervei szerint Athénban, az Akropolisz fellegráiban álló Parthenón templomban. Ma az USA-ban, Nashville Tennessee-ben, a Centennial Parkban az 1920-as években felépített egykori athéni templom pontos másában áll ez a 12 méter magas, aranyozott, élethű másolat, amelyet a fennmaradt római másolatok alapján készítettek 1981-1990 között, s ez egyben a nyugati félteke legnagyobb beltéri szobra.

Forrás: Athéné Partenosz (a „legyőzhetetlen szűz”) eredeti szobrának élethű másolata
<https://www.quora.com/Where-was-Pheidias-large-ivory-and-gold-statue-of-Athena-located-in-the-Parthenon>

Athéné rejtett nőies vonásának egy megnyilvánulása, amikor hiúságáról tett tanúbizonyságot. Ezúttal nem szakmai féltékenység volt a tét, mint Arakhnével, hanem a szépség. Történt ugyanis, hogy az egyik szépséges habeányt, Thetiszt (Akhilleusz későbbi anyját), akit Zeusz szemelt ki magának, egy halandóhoz (Péleuszhoz) adták feleségül az istenek, mert a jóslat szerint Thetisz születendő gyermeke messze felülmúlja apja dicsőségét. A lakodalomra minden isten hivatalos volt, de Eriszt, a viszály istennőjét érthető okokból kihagyták a vendégseregből. Ő erre egy aranyalmát gurított közéjük „a legszebbnek” felirattal. Zeusz felesége, Héra (Júnó) úrnő, mint a világ királynéja, azonnal lecsapott az almára, de – érthetetlen módon – Athéné is igényt tartott rá, szintén a legszebbnek tartva magát. Természetes, hogy a harmadik jelentkező ténylegesen a legszebb istennő, Aphrodité (Vénusz) volt. Egy halandó férfit kerestek meg döntőbíróként – amely szerepre sem Hermész, sem Apollón nem vállalkozott érthető okokból. A kiválasztott, éppen a legszebbnek tartott halandó férfi volt, Parisz, a trójai királyfi. Ő elé járult a három istennő; Héra hatalmat ígért neki. Athéné a világ legbölcsebb emberévé tette

volna Pariszt. A versenyt azonban Aphrodité, a szépség istennője nyerte természetesen, aki egy igazi férfi számára ezeknél kézzel foghatóbb dolgot, a világ legszebb halandó nőjének (a spártai Szép Helénának) a szerelmét ígerte Parisznak. Ezzel kezdődött a trójai háború, melyben Athéné és Héra a görögöket, Aphrodité a trójaiakat támogatta értelemszerűen.

*Rubens: Parisz ítélete
A három istennő, Athéné, Aphrodité és Héra szépségversenye Parisz trójai királyfi,
mint döntőbíró, és Hermész isten előtt*

Forrás: Nemzeti Galéria, London

Pallasz Athéné emberi arcát mutatja az a kis köztársaság is, hogy amikor a sípot feltalálta, bemutatta új zenetudományát az olimposzi istenek előtt. Bár mindenkinek nagyon tetszett Athéné játéka, az istennő észrevette, hogy a múzsák titokban nevetgélnek. Elment hát egyedül egy kis tó partjára, hogy annak tükrében lássa magát, miközben a sípon játszik. Megdöbbenve látta, hogy a síp fújásakor arca kissé eltorzul. Mint afféle hiú nő, azonnal messzire elhajította a sípot, amit később az erdők-mezők kecskelábú isteneckéje, Pán talált meg, s mivel egy hatalmas istennő, Athéné ajka érintette először a sípot, Pán csodálatos dallamokat tudott belőle kicsalni, amivel növelte a nimfák körüli udvarlásának sikerét, s így, végül is az ő nevéhez kötötték a pán-síp feltalálását.

„Minerva baglya sötétedés után repül” (Hegel)⁵

Athénét, mint a legtöbb görög istenalakot a rómaiak átvették és saját isteneikkel azonosították. Így a Római birodalomban Athénét Minerva néven tisztelték, mint a mesterségek istennőjét. Azonban a háborús expanzióra épülő Római birodalomban pont fordítva alakult a háborúval kapcsolatos két isten megbecsülése, mint görög földön. Rómában Mars (Arész) tisztelete szinte Jupiter (Zeusz) jelentőségéhez közelített, míg korábban a görögöknél Arész (Mars) tisztelete meg sem közelítette Athéné (Minerva) tiszteletét, amely viszont Zeusz (Jupiter) jelentőségével vetekedett. Vagyis a római korban, az ókorban a történelem előtti, kőkorszaki és bronzkorszaki anyajogú társadalmak visszatükröződő értékrendje, hagyománya, már nem volt erős, háttérbe szorult. A férfiak irányította társadalom már nem tartotta fontosnak, hogy ezt a férfiasságot társadalom-lelkiismereti okokból, az egykori papnőkkel és királynőkkel szemben elkövetett atrocitások kompenzálásaként egy női istenalak képviselje. Jobban megfelelt erre a délceg Mars. Mégis, azt lehet mondani, hogy ha Minerva háttérbe szorult is, a római istenalakok között tovább élt a női nem reprezentációja. Veszta (Hesztia), Júnó (Héra), Vénusz (Aphrodité), Diána (Artemisz), Ceresz (Déméter), Minerva (Athéné), Justicia (Diké), Juventus (Hébe), Pax (Eiriné), Fortuna (Tykhé), Auróra (Éosz) mind köztiszteletben álló istennők voltak. Az otthon, a család, a szépség, a vadászat, a gabona, a mesterségek, az igazság, a béke, a szerencse és a hajnal képviselői.

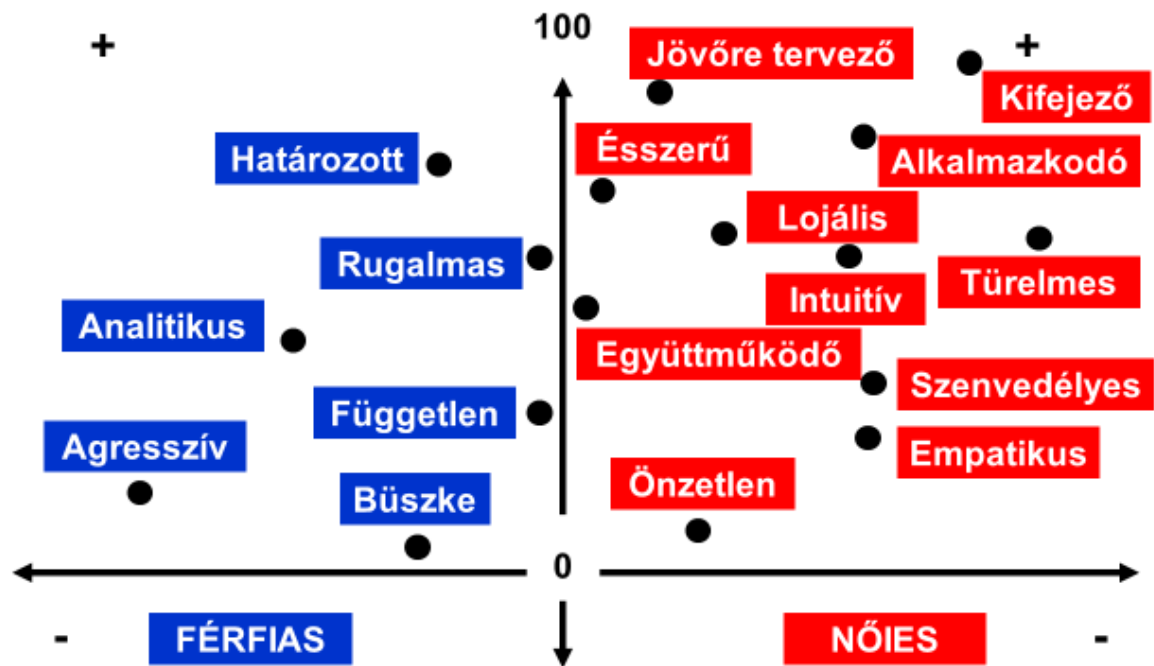
A kereszténység megjelenésével a görög-római kultúra nemek közötti kiegyenlítődése a középkori egyházi, iskolai oktatáson keresztül maradt fent. A sok ezer éven át tartó anyajogú társadalmak átmenete az utóbbi egy-két ezer évben megjelenő apajogú társadalmakba, folyamatos konfliktusokat szült, amelyek gazdag mondavilágot, mitológiát hoztak létre. Az ezt elmesélő ókori szerzőket, Homéroszt, Ovidiust, Horatiust tanították a középkor iskoláiban, és a művelt emberek kiváltsága volt az ókori, görög-római mitológia, az istenekhez és istennőkhöz kötődő történetek ismerete még az újkorban is, egészen a 20. század végéig. Mindez, a nemek kiegyenlítetttségén alapuló görög-római kultúra befolyásolta az európai kultúra másik két – jóval fiatalabb – tartópillérét, a zsidó-keresztény kultúrát és a kelta-germán kultúrát. A nők mindhárom kultúrkörben – eltekintve a férfiakra és nőkre speciálisan jellemző érdeklődési és foglalkozási köröktől – átlagosan és összességében kiegyenlített emberi jogokkal bírnak, gondoljunk a Szűz Mária kultuszra, a vikingek női vezéreire, mint például az első amerikai gyarmatokat Kolumbusz előtt 4 évszázaddal létrehozó Freida Ericsdottirra, a középkorban Jean d’Arc-ra, vagy a középkori lovagi kultúra nők iránti feltétlen tiszteletére.

Az athéni pénzeken már a kezdetekkor a bagoly szerepelt. A bagoly Athéné szent állata, az erdők bölcsnek tartott éjjeli madara, amely sötétedés után repül. A német filozófus, Hegel, arra célzott mondásával, hogy az athéniak, akik mindig a legerősebbnek, legbölcsebbnek tartották magukat, lévén, hogy városuk nevét viselte a bölcsesség istenasszonya is, mégsem tudtak európai jelentőségű hegemoniára szert tenni, mint például Róma, vagy később London, Párizs, vagy Berlin. Vagyis, akkor okosak, akkor bölcssek, amikor már túl késő van – utólag.

Van ennek a szólásnak azonban egy modern értelmezése is: Minerva baglya – a bölcsesség – életre kelhet a sötétségben is, amikor az iskolában már nem tanulják a nebulók a Metamorfózist, az Aeneaszt, az Iliászt és az Odüsszeiát. Amikor az európai kultúra régi festményeiben, szobraiban megjelenő, ma még múzeumokban és köztereken látható mitológiai tartalom

⁵ *Die Eule der Minerva beginnt erst mit der einbrechenden Dämmerung ihren Flug* (Georg Wilhelm Friedrich Hegel: Grundlinien der Philosophie des Rechts, 1820)

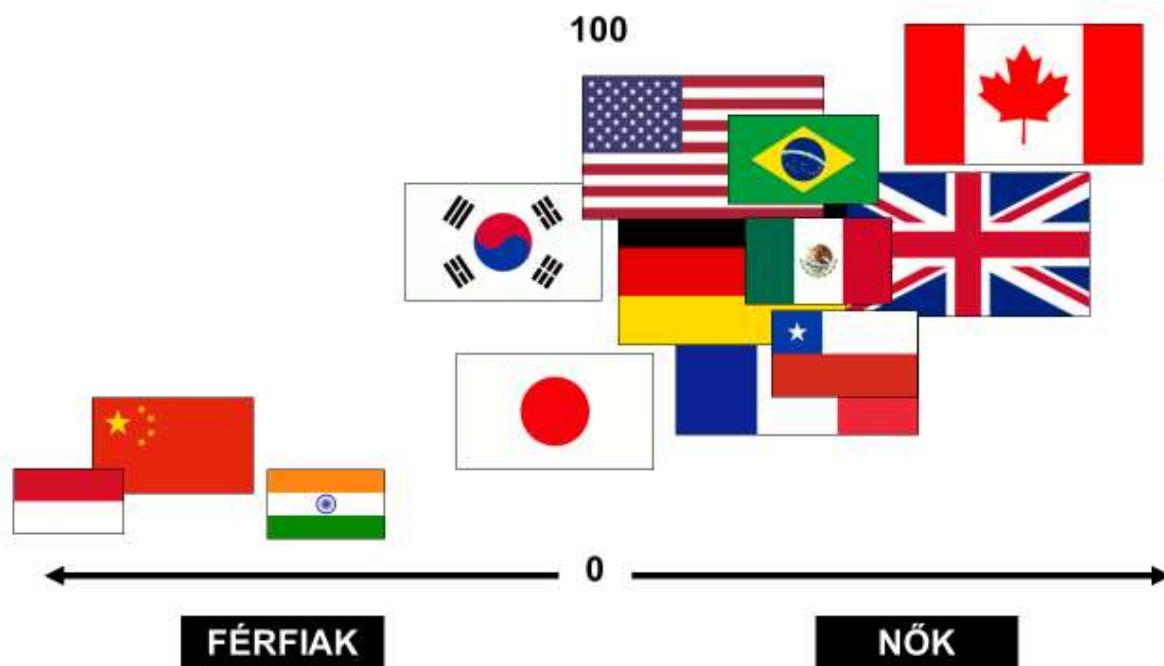
ismerete már nem a művelt ember fokmérője. Pallasz Athéné öröksége azonban az évszázadok során tovább élt az európai kultúrában, ma újra hat az Athéné doktrína megalkotásával, amire nagyon is illik Hegel szállóigéje.

*Az Athéné doktrína főbb jellemzői
A sikeres vezetéshez erősen kapcsolódó tulajdonságok erőssége és megoszlása
a férfiak és a nők között – egyértelműen a női vezetők javára*

Forrás: saját szerkesztés Csizmadia, 2016 nyomán

A „sötét” középkor évszádaiban a görög-római műveltség tovább élt a kolostorokban és az egyházi iskolákban. Az európai műveltség jegyében az újkor képzőművészetében, előadóművészetében, zenéjében, irodalmában a legtöbb műalkotás, amely nem kifejezetten a kereszténységre épül, feltételezi a görög-római mitológia ismeretét! Ennek csak a szovjet kommunista világrend vetett véget Kelet- és Közép-Európában. És innen Petőfi után szabadon lehet idézni: *Megvirradott a huszonegyedik század, s Európára éj következék.* Korunkban, az Internetnek az emberi tudást átrendező szerepe az, amely többek között az európai kultúra legerősebb tartóoszlopát, a görög-római mitológiai ismereteket az Internet hatalmas tárházában a passzív ismeretek közé sorolta. Így az igazi sötétség csak a XX. század végén és a XXI. század elején borult az európai műveltségre, amennyiben nem csak a görög-római mitológia, de a Bibliában összegzett zsidó-keresztény és az Észak-Európában túlélő kelta-germán kultúrkör elemei is kiesnek a digitális bennszülöttek mindennapjaihoz tartozó aktív tudásanyagból. A művelt ember ma már nem „*fehérek között egy európai*” – ahogy József Attila írta, hanem az, aki készség szintjén használja a mobilapplikációkat és gazdaságilag kreatív, jókor van jó helyen és identitását tekintve mindegy, hogy milyen nemzetiségű, hogy melyik földrészről származik, hiszen egyik földrész, vagy régió kulturális gyökereit sem ismeri. Ezért nem is azonosulhat egyikkel sem.

*A nemek szerepe és fontossága a vezetésben néhány országban
(balról jobbra: Indonézia, Kína, India, Japán, Dél-Korea, Chile, Németország,
Franciaország, Mexikó, USA, Brazília, Egyesült Királyság, Kanada).*

Forrás: saját szerkesztés Csizmadia, 2016 nyomán

Ilyen sötétségben várjuk, hogy Hegel mondása szerint Minerva baglya újra repüljön, s erre ad reményt a XXI. században a hagyományos női szerepek újraértékelése, a Pallasz Athéné doktrína megjelenése, s az is, hogy az istennő neve – és vele együtt a klasszikus európai, human műveltség újra megjelenjen. Vagy legalább ne tűnjön el nyomtalanul, s hogy az ilyen írásokra még él az igény, a figyelem, az érdeklődés – Európában.

Fénysugár a sötétségben az Athéné doktrína bevezetése mellett az is, hogy a Magyar Nemzeti Bank legismertebb, legnépszerűbb alapítványa a Pallas Athéné nevet kapta. Ez a PADME Alapítvány a közgazdasági, pénzügyi szakemberek képzésének, fejlesztésének támogatását egy olyan oktatási tudományos központ létrehozásával és működtetésével valósítja meg, amely a pénzügyi ismeretek széles körű terjesztését tudományos igényességgel biztosítja és a banki szakemberek képzését és fejlesztését nemzetközi szintre emeli. Egyedisége, hogy a világszínvonalú kutatási – oktatási és ismeretterjesztési megjelenés és tartalom nem csak a közgazdaságtanra, hanem az azt befolyásoló gazdaság- és geostratégiai, gazdaságföldrajzi, geopolitikai, geográfiai és a kapcsolódó társadalomtudományi szakterületekre is kiterjed.

Athéné szobrok a Budavárban: Carlo Adami (1798) alkotása a Szentháromság tér sarkán, a „városvédő” Pallas Athéné, és XY alkotása a „tudományőrző” Athéné, a Pallas Athéné Domus Meriti Alapítvány (PADME) Úri u. 62 szám alatti székház aulájában⁶

Forrás: saját fénykép

Források

- Csizmadia N. (2016): Geopillanat – a 21. század megismerésének térképe. Kiadó: L'Harmattan 407 p. ISBN 978-963-0414-147-1.
- Freud, S. (2012) Totem és tabu. Kiadó: Fapadosköny. 208 p. ISBN 978 9633 297 8834.
- Gerezma, J. – D'Antonio, M. (2013): The Athena Doctrine. Kiadó: Jossey-Bass a Wiley Imprint, San Francisco. 278 p. ISBN 978-1-118. 45295-0.
- Graves, R. (1981): A görög mítoszok 1. Kiadó: Európa. 1981. 546 p ISBN 963 07 1959 2
- Trencsényi-Waldapfel I. (1963): Mitológia. Kiadó: Gondolat. 401 p. ISBN GO 33 f 6364
- Tózsá I. (2019) Az Athéné doktrína háttere az európai identitás jegyében – In: Tózsá I. (szerk.) Közszerkezési és Közigazgatástani Műhely 2018. E-Government Tanulmányok XLIV. 2019. pp 135-146. Letöltés: <https://antk.uni-nke.hu/document/akk-copy-uni-nke-hu/k%C3%B6zszermuhely44.pdf>

⁶ Képek forrása: <https://www.origo.hu/gazdasag/galeria/20210602-gazdasag-fenntarthato-fejlodes-mnb-pallas-athene-domus-meriti-alapitvany.html> és <https://hu-hu.facebook.com/photo/?fbid=4278515828905479&set=ecnf.100063492012508>